CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN ANUL 1981 ÎN AŞEZAREA DE LA BÎRLAD-VALEA SEACĂ

VASILE PALADE

În vara anului 1981 au fost continuate săpăturile în aşezarea de la Bîrlad — Valea Seacă deschizîndu-se patru secţiuni în lungime totală de 221 m. cu lăţimea de 1 m. şi adîncimea cuprinsă între 1,30-2 m. Noile secţiuni au fost trasate în partea de nord a sectorului sudic din aşezare, cu scopul de a surprinde în continuare dinamica locuirii în această zonă cît şi unele probleme legate de amplasarea locuinţelor de suprafaţă şi a celor adîncite în sol şi asocierea acestora cu diferite construcţii anexă etc. S-a urmărit, în acelaşi timp, să se stabilească dacă se extinde sau nu spre centrul aşezării cartierul care cuprinde atelierele de prelucrare a cornului de cerb.

În planul general al săpăturilor noile secţiuni sînt paralele cu cele din anii anteriori, păstrîndu-se distanţa de 2 m între ele. Pe prima secţiune, la întretăierea drumului ce duce spre satul Perieni, a fost descoperită o locuinţă de suprafaţă reprezentată printr-o platformă masivă de chirpic ce n-a putut fi dezvelită în întregime întrucît latura sa estică se afla sub terasamentul drumului amintit. Suprafaţa dezvelită ne-a permis să stabilim că locuinţa a fost orientată cu faţa spre sud-sud-vest avînd latura mică (de vest) de 2,60 m iar cele lungi de nord şi de sud, pe porţiunea cît au putut fi dezvelite, de 3,60 m. Sub chirpic pe podea se aflau fragmente ceramice lucrate cu mîna şi la roată, cîteva bucăţi de corn de cerb în diferite faze de prelucrare, o fusaiolă din lut şi alta din os, (fig. 2/9 ; 5/2), fragmente de greutăţi de lut de la războiul de ţesut, piese de lut circulare (fig. 4/4) etc. Printre fragmentele ceramice lucrate cu mîna unele provin de la oale de dimensuni mijlocii, fragmente de la două ceşti dacice (fig. 3/7 ; 4/7) cît şi de la două castronaşe de tradiţie nordică (fig. 3/1, 3). Pe suprafaţa dezvelită nu au fost identificate urmele vetrei de foc. Podeaua locuinţei, uşor în pantă spre vest, se afla la 0,60 m adîncime de la suprafaţa actuală.

Spre capătul estic al celei de a doua secţiuni a fost identificat un bordei pe jumătate adîncit în sol, orientat cu faţa spre sud avînd laturile lungi de 2,75 m iar laturile scurte de 2,30 m şi adîncimea de 1,25 m de la suprafaţa solului actual. Acoperişul a fost susţinut de o grindă sprijinită pe două furci aşezate pe mijlocul laturilor de nord şi de sud.

lîngă pereți. Gropile acestora au diametrul de 0,25-0,30 m și adîncimea de 0,30 m (fig. 1 a). Podeaua bordeiului nu prezintă urme de bătătorire specifice unei locuiri îndelungate. Intrarea pare să fi fost amenajată pe jumătatea estică a laturii de sud. Pe podea, pe întreaga suprafață se găseau numeroase bucăți de corn de cerb retezate la anumite dimensiuni, în diferite faze de prelucrare (fig. 6 ; 7 ; 8 ; 9/1-4 ; 10/4, 5). Materia primă era grupată, mai ales, spre colțul de nord-vest și cel de nord-est al bordeiului, iar în centru și către latura estică se aflau produsele semifinite și multe surcele (cioplitură) rezultate de la operațiile de prelucrare a cornului. În centrul bordeiului și spre latura de est au fost descoperite cîteva bucăți de sîrmă răsucită, obținută din fîșii de tablă de bronz, utilizată în confecționarea niturilor necesare asamblării pieptenilor (fig. 13/1-4).

Deși activitatea de prelucrare a cornului de cerb se desfășura aici, din plin, în bordei nu a fost amenajat scaunul de lucru, săpat în pămînt, întîlnit anterior în majoritatea atelierelor descoperite în așezare. Pe podea, în amestec, dar mai cu seamă sub materia primă, se aflau fragmente ceramice lucrate cu mîna și la roată, două fusaiole de lut (fig. 2/8 ; 4/1), doi piepteni întregi uzați (fig. 11/2, 3), o bucată de tablă de bronz reaparată prin nituire (fig. 13/12), două mînere de cuțit lucrate din corn de cerb (fig. 10/3 ; 11/4), un cep? lucrat dintr-un vîrf de corn de cerb (fig. 10/2), o fîșie de tablă de bronz de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, perforată la capete (fig. 13/9) o daltă ? din fier (fig. 13/8), un disc de tablă de fier ușor concav (fig. 10/2) etc. În centrul bordeiului, pe podea, se aflau mai multe plăci semicirculare din corn de cerb, unele finite, altele în diferite faze de lucru (fig. 2/2 ; 7 ; 8 ; 11/1), cît și numeroase plăci dreptunghiulare, pe care urma să se cresteze dinții pieptenului, după asamblare [1]. Au apărut, de asemenea, cîteva plăci dreptunghiulare cu dinții greșit crestați, socotite, probabil, rebuturi (fig. 9/12), ori cu dinții rupți în timpul șlefuirii acestora (fig. 9/9-11 ; 13/5-7). Unele plăci laterale, prin forma dintelui marginal, atestă preocuparea meșterilor, de aici, de a asigura produselor respective calități estetice deosebite (fig. 9/9 ; 11/3).

Printre fragmentele ceramice lucrate cu mîna remarcăm, ca forme, oala borcan de dimensiuni mici și mijlocii și cîteva cești dacice cu toartă și fără toartă (fig. 3/4-6 ; 4/3, 5, 6). Apare, de asemenea, și o strachină lucrată cu mîna, avînd marginea arcuită spre interior, specifică ceramicii de tradiție nordică (fig. 3/2).

Dintre vasele lucrate la roată, toate fragmentare, remarcăm cănițele (fig. 12/1-5), oalele și castroanele cu marginea dreaptă, de dimensiuni mici și mijlocii (fig. 12/8), de tradiție autohtonă.

Pe podea nu apar urmele vetrei de foc, la fel ca în majoritatea bordeielor din așezare [2]. În umplutura bordeiului cu aproximativ 0,30-0,40 m mai sus de podea, au apărut două creuzete din lut de formă ovoidală, prevăzute cu un orificiu relativ mic, de cîțiva milimetri la un capăt și o prelungire plată (lob) la partea opusă (fig. 14/2). Aproximativ la aceeași adîncime au fost descoperite cîteva fragmente de lupe de fier (fig. 5/1,

3), o fibulă cu port-agrafa înaltă, cu o parte din arc lipsă din vechime (fig. 9/5) etc.

Spre capătul vestic al secțiunii a treia a apărut o groapă (nr. 31) de formă circulară cu diametru de 1,60 m și adîncimea de 1,40 m, cu profil tronconic. Fundul gropii este ușor albiat și bătătorit, avînd în centru o altă groapă cilindrică cu diametru de 0,40 m și adîncimea de 0,35 m. Pe fundul gropii mici se afla cărbune și cenușă în strat de 0,10 m peste care au fost depuse numeroase bucăți de corn de cerb, unele prelucrate parțial iar altele pînă în fazele semifinite. Peste stratul de coarne de cerb prelucrate, care cuprindeau și baza gropii mari, se afla un nou strat de cărbune și puțină cenușă. În pămîntul de umplutură al gropii se aflau, izolat, bucăți de corn de cerb prelucrate, un pandantiv căldărușă din tablă de bronz (fig. 9/6), o fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt (fig. 10/1), un creuzet de lut puternic vitrificat (fig. 14/1) și cîteva bucăți de lupe de fier (fig. 5/5, 6). La aceeași înălțime au apărut și cîteva fragmente ceramice lucrate cu mîna și la roată cît și oase de animale. În funcție de modul cum au fost depuse bucățile de corn de cerb, spre fundul gropii, între cele două straturi de cenușă și cărbune, înclinăm să atribuim acesteia un rol magico-cultural. Selectarea bucăților de corn de cerb era făcută în așa fel încît să cuprindă toate fazele de lucru, iar depunerea lor, în groapă, în strat masiv, fără o ordine anume, pe întreaga suprafață, întărește această supoziție. Nu excludem nici eventuala folosire a gropii respective ca scaun de lucru în aer liber, bătătorirea surprinsă pe fundul acesteia fiind tocmai un indiciu în acest sens. Schimbarea destinației acesteia, din scaun de lucru în groapă magico-cultuală ar putea constitui o explicație pentru modul cum au fost depozitate diferitele materiale arheologice descoperite în interiorul ei.

Ceea ce reține atenția în mod deosebit în această campanie este descoperirea, în pămîntul de umplutură al bordeiului și al gropii în discuție, a unor recipiente lucrate din lut care, după aspectul lor sticlos, au fost expuse la o supraîncălzire repetată, topind pînă la vitrificare suprafața exterioară a argilei din care au fost făcute. Toate cele șase recipiente (4 întregi și 2 fragmentare) au un profil relativ ovoidal și sînt prevăzute la partea superioară cu un orificiu circular sau ușor turtit, iar la partea inferioară dispun de cîte o prelungire plată, semicirculară, cu ajutorul căreia acestea puteau fi manipulate. Considerăm că, după aspectul lor exterior, recipientele în discuție sînt creuzete în care se topea metalul ce urma să fie turnat în diferite tipare. Pentru verificare, unul dintre recipiente a fost supus unei analize chimice. Probele pentru analiză au fost recoltate de pe partea interioară a creuzetului, iar rezultatele sînt următoarele: cupru 21,60%, fier 1,34%, siliciu 1,30%, plumb 1,00%, mangan 0,20%[3]. Procentul mare de cupru rezultat la analiză, culoarea maronie a suprafeței interioare a creuzetului și petele roșietice de pe suprafața exterioară, sticloasă a acestuia, se datoresc efectului colorant al cuprului, indicînd utilizarea creuzetului, supus analizei, în operațiile de topire și turnare a bronzului. Dealtfel, și celelalte recipiente întregi sau fragmentare prezintă aceleași caracteristici

la suprafaţa exterioară. Se poate admite, prin urmare, că toate creuzetele descoperite în această campanie provin dintr-un atelier de turnătorie care se află, foarte probabil, în perimetrul respectiv. Dealtfel, este de presupus că tabla de bronz, folosită la confecţionarea niturilor pentru asamblarea pieptenilor, se obţinea pe plan local din materie primă procurată din alte zone. În acest sens amintim că în cele mai multe ateliere se aflau numeroase nituri gata confecţionate din sîrmă realizată din fîşii înguste de tablă de bronz cît şi unele fîşii încă neintrate, ori intrate parţial în lucru[4]. Acestea erau tăiate cu foarfeca din foi de tablă de dimensiuni mai mari atestînd efectuarea unor asemenea operaţii în centrul meşteşugăresc respectiv[5]. În unele ateliere s-au descoperit deşeuri rezultate din tăierea tablei, adunate cu grijă, ceea ce ne îngăduie să credem că acestea reintrau în circuitul productiv, ele fiind retopite în atelierele metalurgice de aici şi trasformate din nou în tablă, materie primă absolut necesară confecţionării niturilor pentru piepteni etc.

În privinţa obiectelor care se realizau în aceste ateliere, ele trebuie să fi fost, probabil, de dimensiuni mici, luînd în consideraţie capacitatea cu totul redusă a creuzetelor descoperite. Astfel, cel mai mare dintre ele are înălţimea de 8,1 cm şi diametrul maxim de 5,6 cm (la exterior). În acest creuzet încăpeau aproximativ 30 cm^3 de metal topit, suficient pentru realizarea într-o şarjă, cu un singur creuzet, a metalului necesar pentru o foaie de tablă de 15×20 cm groasă în medie de 1-1,5 mm, aşa cum se întîlneşte de obicei în atelierele de lucrat piepteni, sau a 3-4 fibule.

Altă noutate apărută cu prilejul cercetărilor din acest an se referă la existenţa metalurgiei fierului în aşezarea de aici. Fragmentele de lupe de fier şi zgură metalică descoperite în pămîntul de umplutură din bordeiul şi groapa amintită, atestă faptul că în acest sector se aflau instalaţii de redus minereul de fier neidentificate pînă la această dată. Totuşi, chiar în stadiul actual al cercetărilor, existenţa atelierelor metalurgice în aşezarea de la Bîrlad-Valea Seacă este pe deplin dovedită, iar acest lucru apare firesc în contextul existenţei marelui centru meşteşugăresc de prelucrare a cornului de cerb, care nu putea să nu atragă şi să concentreze aici acele meşteşuguri în măsură să le asigure confecţionarea uneltelor de lucru şi materia primă necesare procesului de producţie propriu.

N O T E

1 V. Palade, *Studii şi comunicări de istorie a civilizaţiei populare din România*, 1981, Sibiu, 1, p. 209.

2 Idem, *Dacia* N.S., 24, 1980, p. 223.

3 Analiza chimică a fost făcută în laboratoarele Întreprinderii de rulmenţi din Bîrlad. Mulţumim şi pe această cale tov. ing. Gabriela Balan pentru sprijinul acordat.

4 V. Palade, *Studii...*, p. 219.

5 Idem, *ArhMold.*, IV, p. 274, fig. 15/3.

LES RÉCHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DANS L'ÉTABLISSEMENT DE BÎRLAD-VALEA SEACĂ. LES FOUILLES DE L'ANNÉE 1981

Résumé

A l'occasion des fouilles de l'année 1981 on a découvert deux habitations dont l'une de surface et l'autre une hutte — atelier pour la confection des peignes en bois de cerf. On a découvert aussi une fosse, qui selon la construction et les vestiges archéologiques, il est possible, qu-il eût été utilisée dans le but magico-rituel.

Parmi les objets découverts à cette occasion on peut remarquer quelques creusets dont quelques uns fragmentaires et d'autres en entier, mais inutilisables, ayant les corps fissurés, Ceux-ci ont été découverts dans la terre qui remplissait la fosse de la hutte et la fosse magico-rituelle 31. L'analyse chimique de la surface interieure d'un creuset prouve, sans conteste, que cellui-ci a été utilisé à la fonte et à la fusion du bronze.

On a découvert aussi maintes loupes fragmentaires en fer dans les même circonstances, attestant l'existence de certaines instalations pour la reduction du minerai en vue d'obtenir le fer dans cet établisement.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Bîrlad-Valea Seacă. Hutte No 18.

Fig. 2. — Bîrlad-Valea Seacă. Objets en bois de cerfs, terre glaise et métal ; moule à tracer le contour des manches de peignes (1) ; plaque demi-circulaire, en bois de cerf, pour le manche de peigne, déchirée (2) ; petites plaques rectangulaires en bois de cerf en phase avancé de façonnage (3-7) ; fuseaux en terre cuite (8, 9) ; disque de tôle en fer (10).

Fig. 3. — Bîrlad-Valea Seacă. Fragments de poterie faits à la main : soupières de tradition nord-germanique (1-3) ; tasses daces (4-7).

Fig. 4. — Bîrlad-Valea Seacă. Objets en terre cuits : fusseau (1) ; pièce piramidale (2) ; fragments de poterie fait à la main (3, 6) ; fragment de pièce circulaire (4) ; tasses daces (5, 7).

Fig. 5. — Bîrlad-Valea Seacă. Fragments de loupes en fer (1, 3-6) ; fusseau en os (2).

Fig. 6. — Bîrlad-Valea Seacă. Morceaux en bois de cerfs, coupés et fendus, de la hutte No 18.

Fig. 7. — Bîrlad-Valea Seacă. Morceaux en bois de cerfs, coupés et fendus, pour confectioner des manches de peignes (hutte 18).

Fig. 8. — Bîrlad-Valea Seacă. Plaques demi-circulaires en bois de cerfs, pour manches de peignes (1-4), hutte 18 ; 5 fosse 31).

Fig. 9. — Bîrlad-Valea Seacă. Objets en bois de cerfs et de bronze : petites plaques dentées, rebut (8-13) ; fragments de la manche de peigne (7) ; fibule en bronze fragmentaire (5) ; pendentif chaudron' en bronze (6).

Fig. 10. — Bîrlad-Valea Seacă. Objets en bois de cerfs et métalliques : fibule en bronze (1) ; manche de couteau, en bois de cerf (3) ; autres objets en bois de cerfs.

Fig. 11. — Bîrlad-Valea Seacă. Objets en bois de cerfs (hutte 18) : plaque demi-circulaire pour manche de peigne (1) ; peignes (2-3) ; manche de couteau (4).

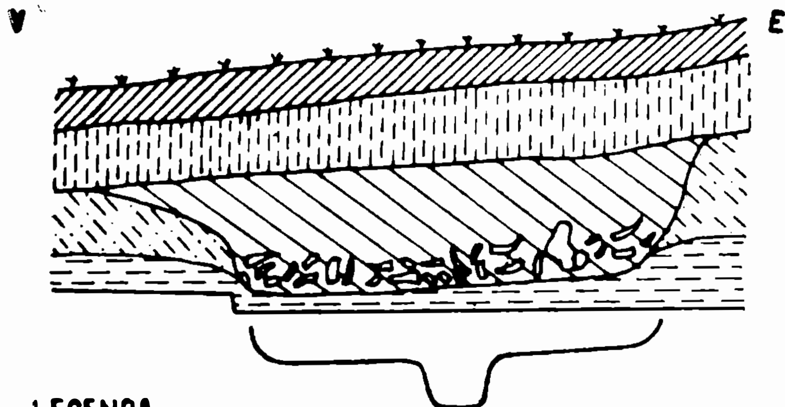
Fig. 12. — Bîrlad-Valea Seacă. Fragments de poterie travaillés au tour : hutte 18, (1-6, 8) ; habitation No 18 (7).

Fig. 13. — Bîrlad-Valea Seacă. Objets en bois de cerfs et métalliques : fil de cuivre (1-4) ; bandes de tôle en cuivre (10-11) ; plaques dentées, rebut (5-7) ; poinçon en fer (8) ; tôle de cuivre (9 ; riveté 12).

Fig. 14. — Bîrlad-Valea Seacă. Creusets en terre cuits : fosse 31 (1) ; hutte 18 (2).

0 5cm

1a

LEGENDA

1b

 sol vegetal

 sol negru măzărat

 sol cenuşos de umplutură

 sol cafeniu roşcat

 sol gălbui roşcat

Fig. 1. — Bîrlad — Valea Seacă. Bordeiul-atelier nr. 18 ; plan şi profil.

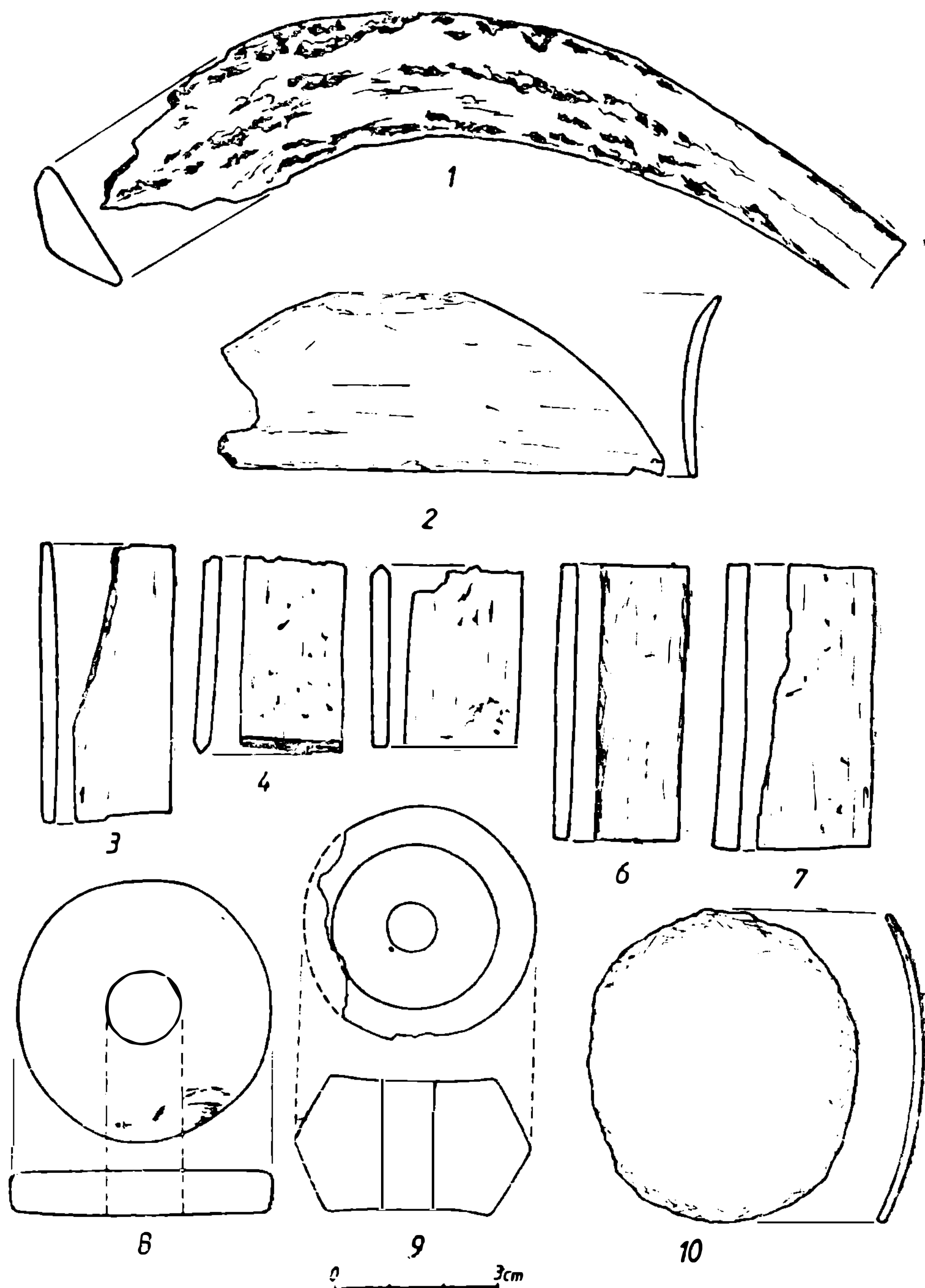

Fig. 2. — Bîrlad — Valea Seacă. Materiale din bordeiul-atelier nr. 18 : materie primă de lucru (1-7) ; fusaiole de lut (8-9) ; disc de tablă de fier (19).

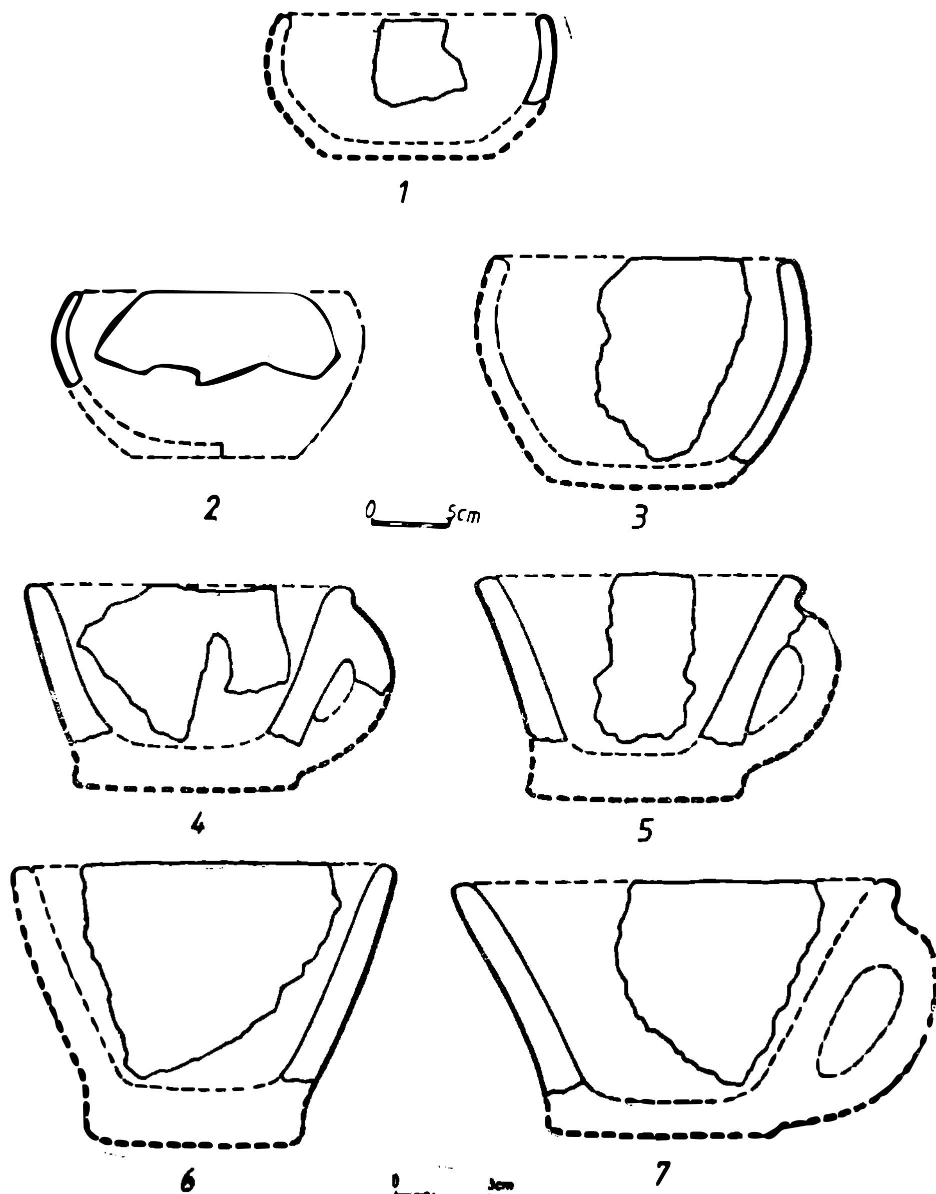

Fig. 3. — Bîrlad — Valea Seacă. Vase fragmentare lucrate cu mîna : locuința nr. 18 (1-3, 7) ; bordeiul- atelier nr. 18 (4-6).

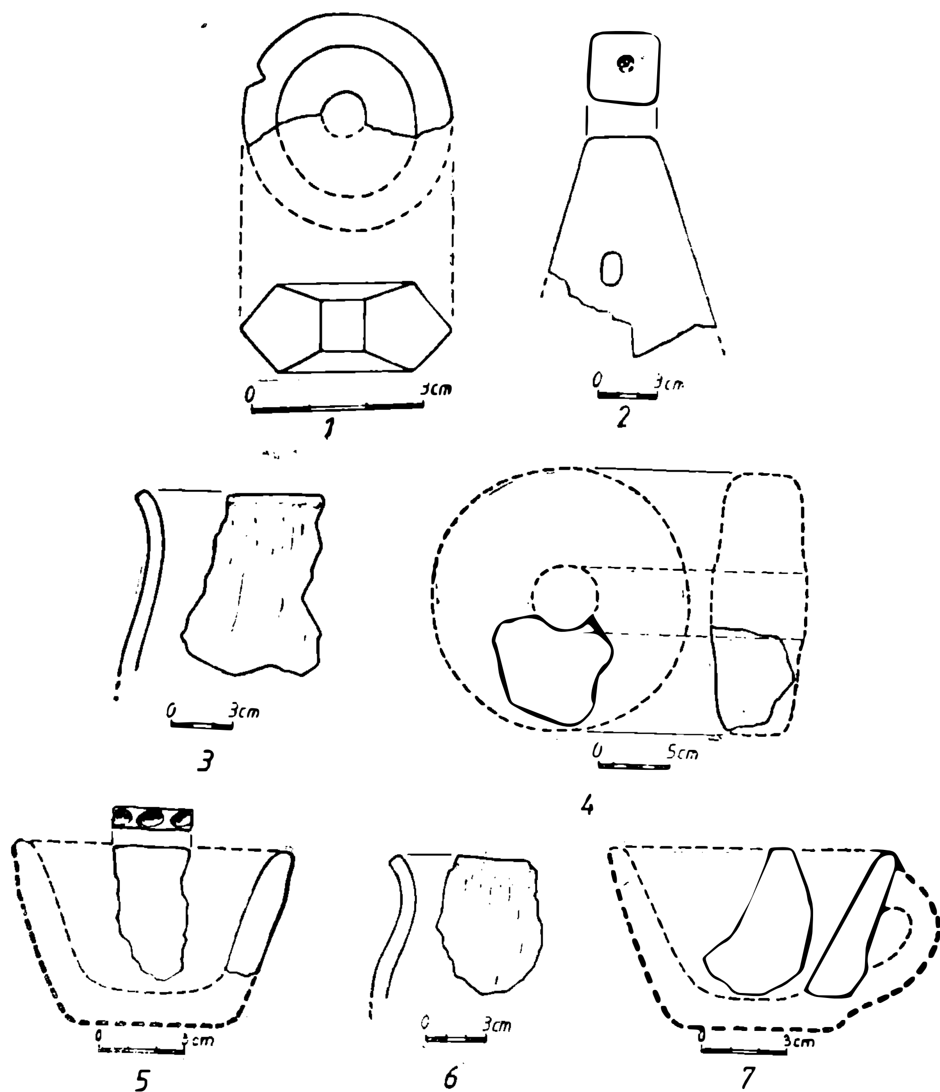

Fig. 4. — Bîrlad — Valea Seacă. Obiecte şi vase fragmentare : bordeiul-atelier nr. 18 (1-3, 5, 6) ; locuinţa nr. 18 (4, 7).

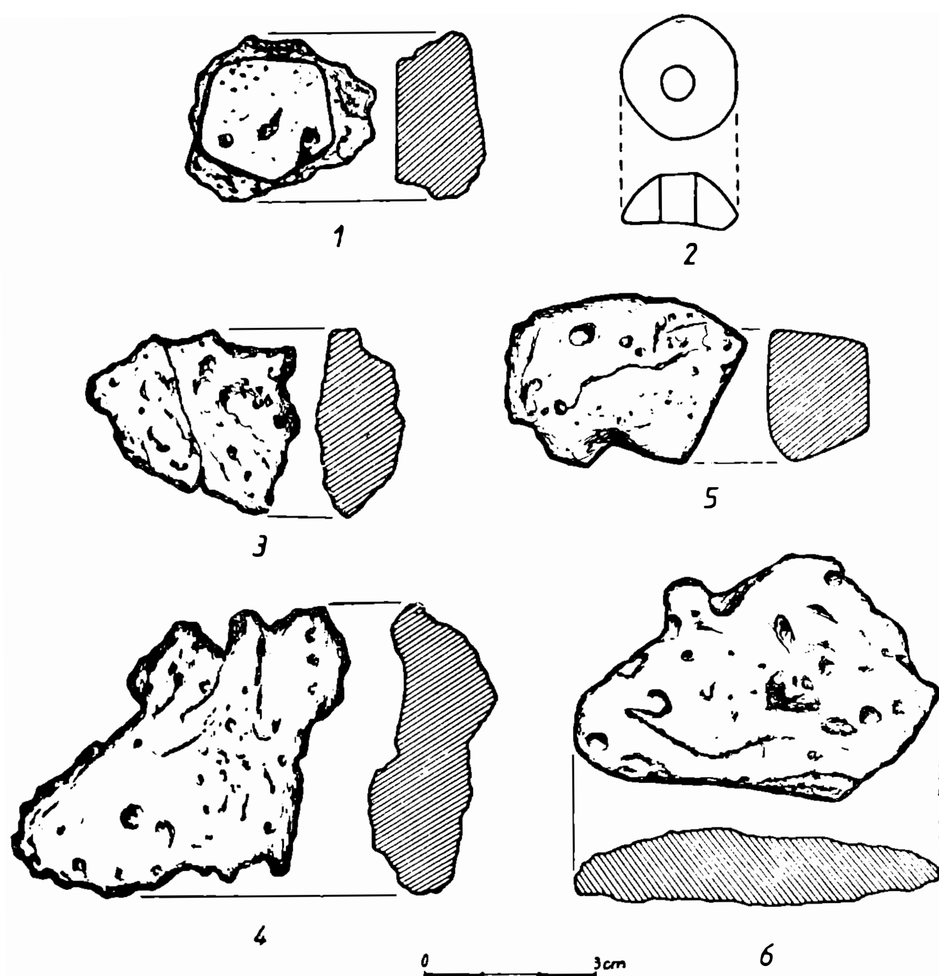

Fig. 5. — Bîrlad — Valea Seacă. Fragmente de lupe de fier : bordeiul-atelier nr. 18 (1, 3) ; groapa nr. 31 (4-6) ; fusaiolă os, loc. nr. 18 (2).

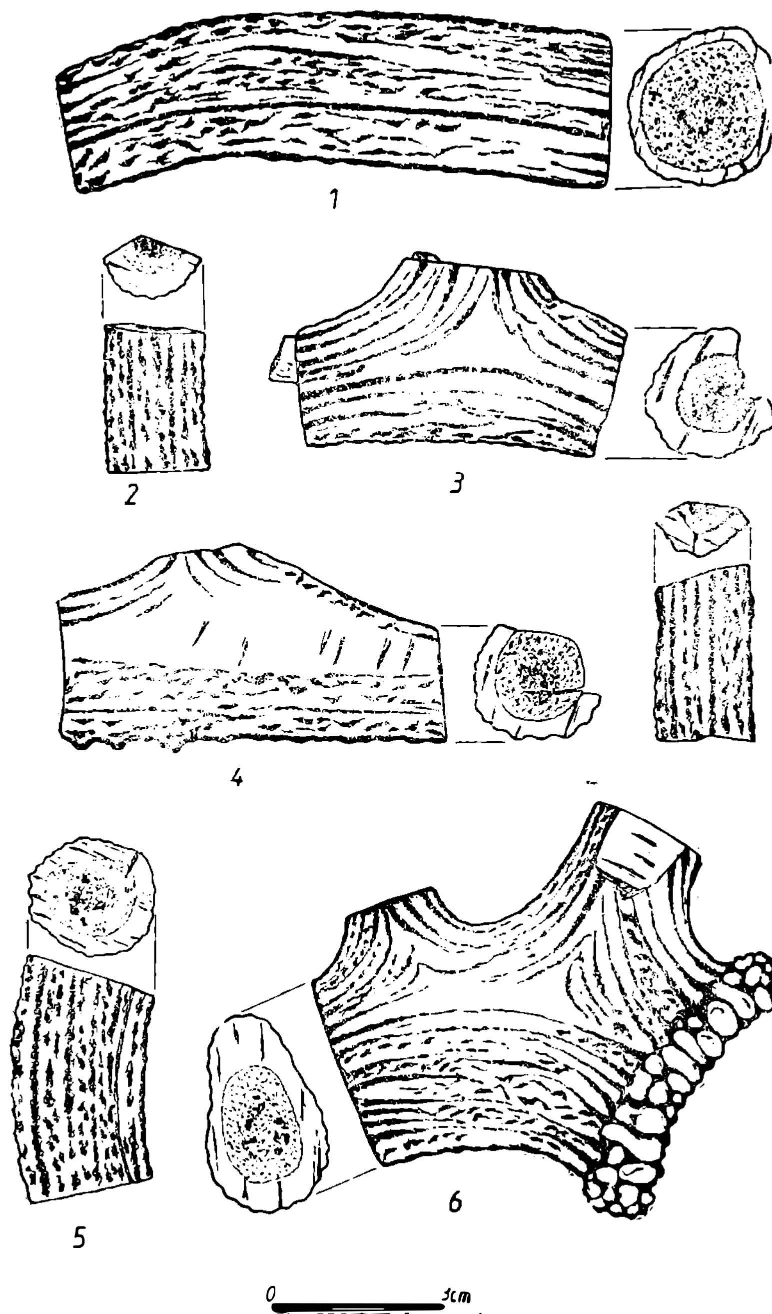

Fig. 6. — Bîrlad — Valea Seacă. Materie primă intrată în lucru, din bordeiul-atelier nr. 18.

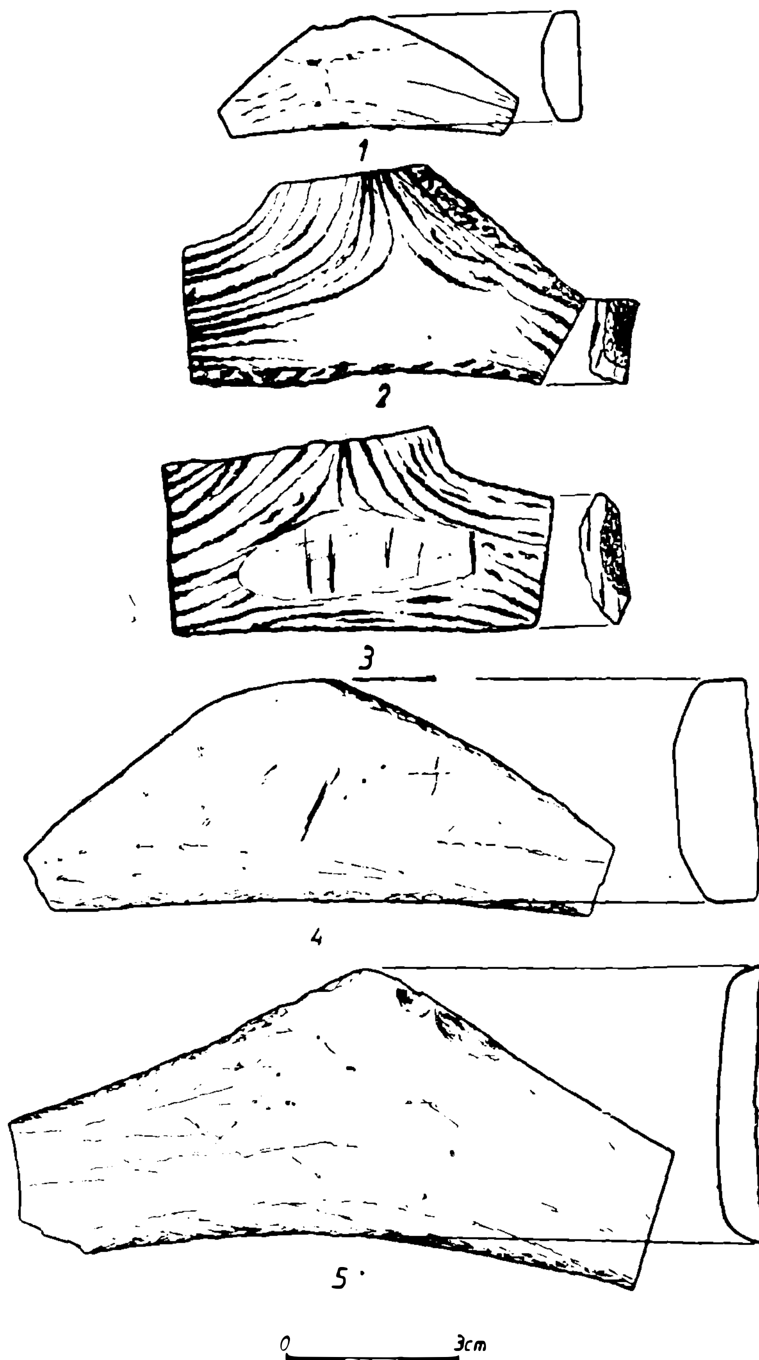

Fig. 7. — Bîrlad — Valea Seacă. Plăci semicirculare pentru mînere, în lucru.

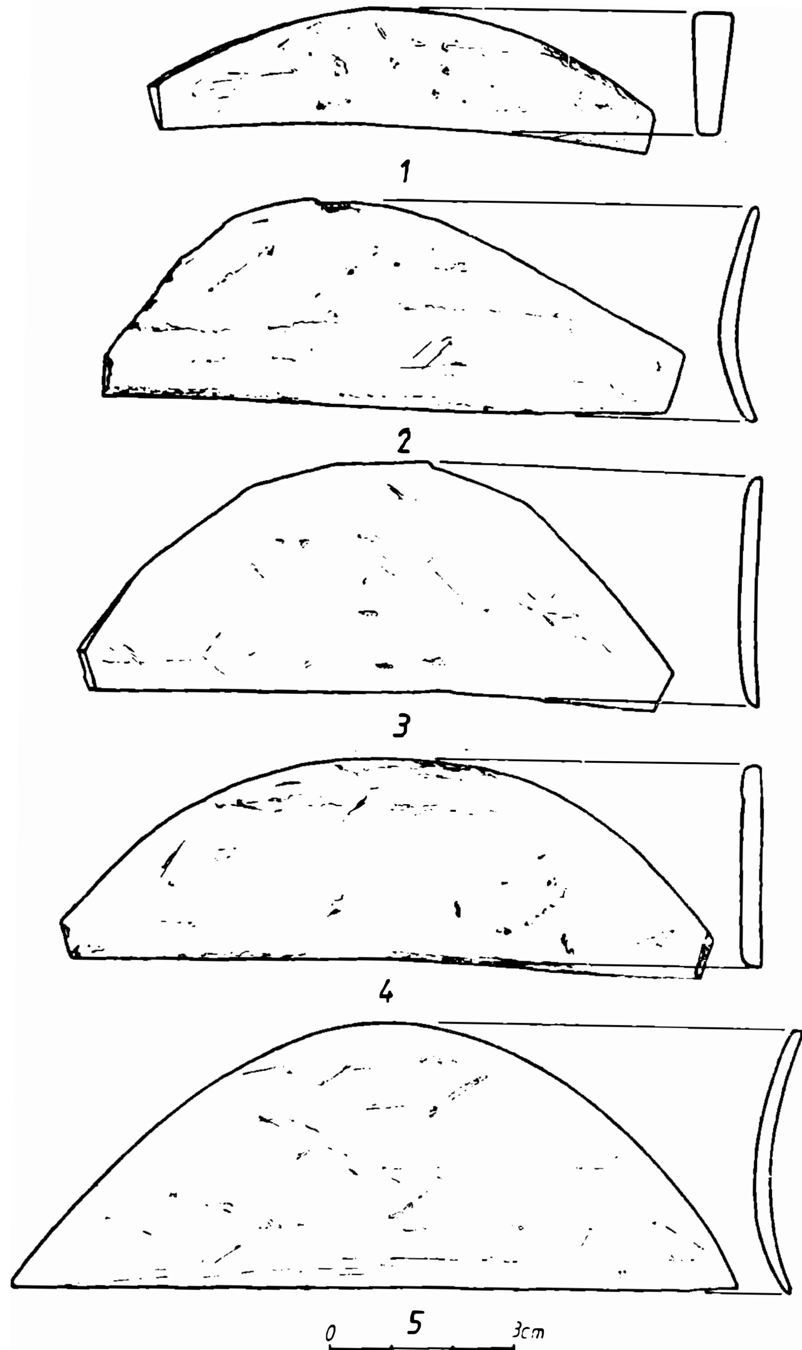

Fig. 8. — Bîrlad — Valea Seacă. Bordeiul-atelier nr. 18. Plăci pentru mînere de piepteni.

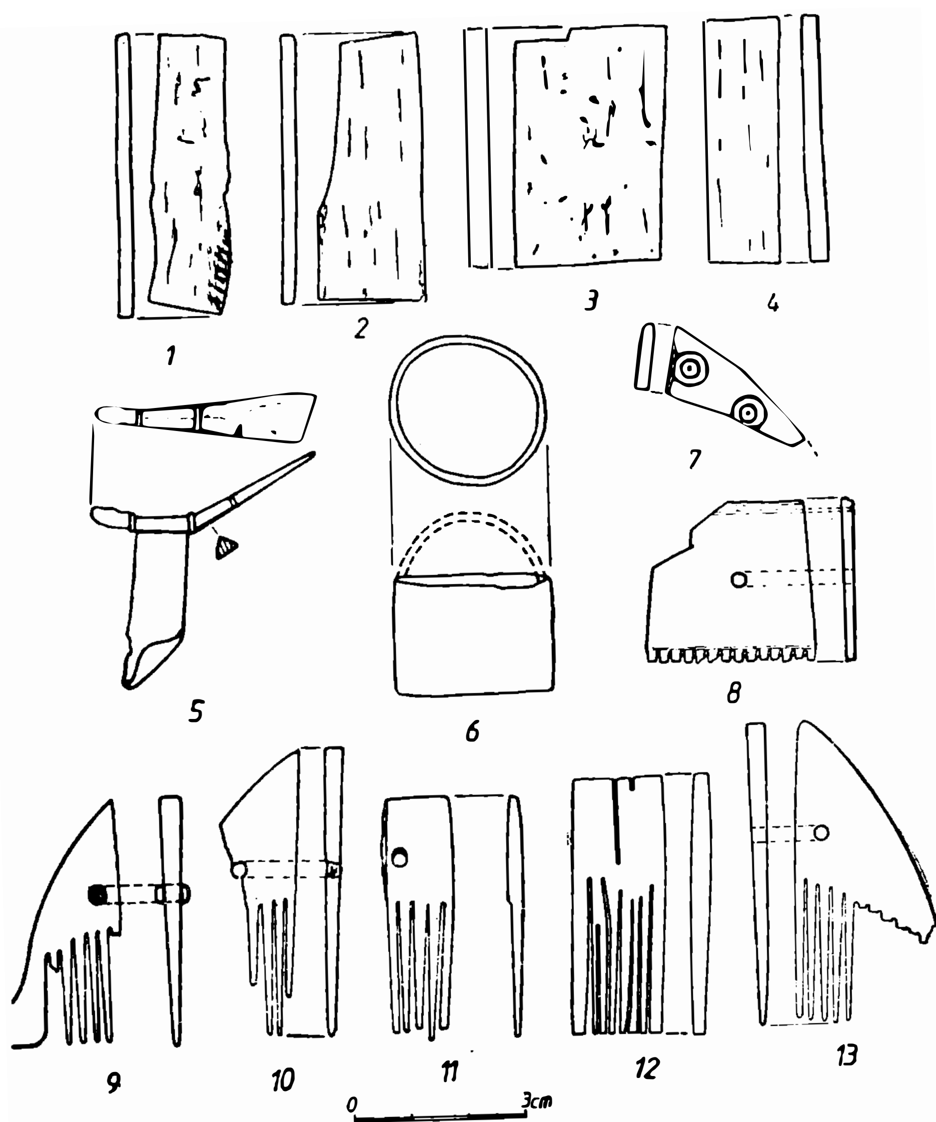

Fig. 9. — Bîrlad — Valea Seacă. Bordeiul-atelier nr. 18 (1-5, 8-13) ; gr. nr. 31 (6) ; loc. nr. 18 (7).

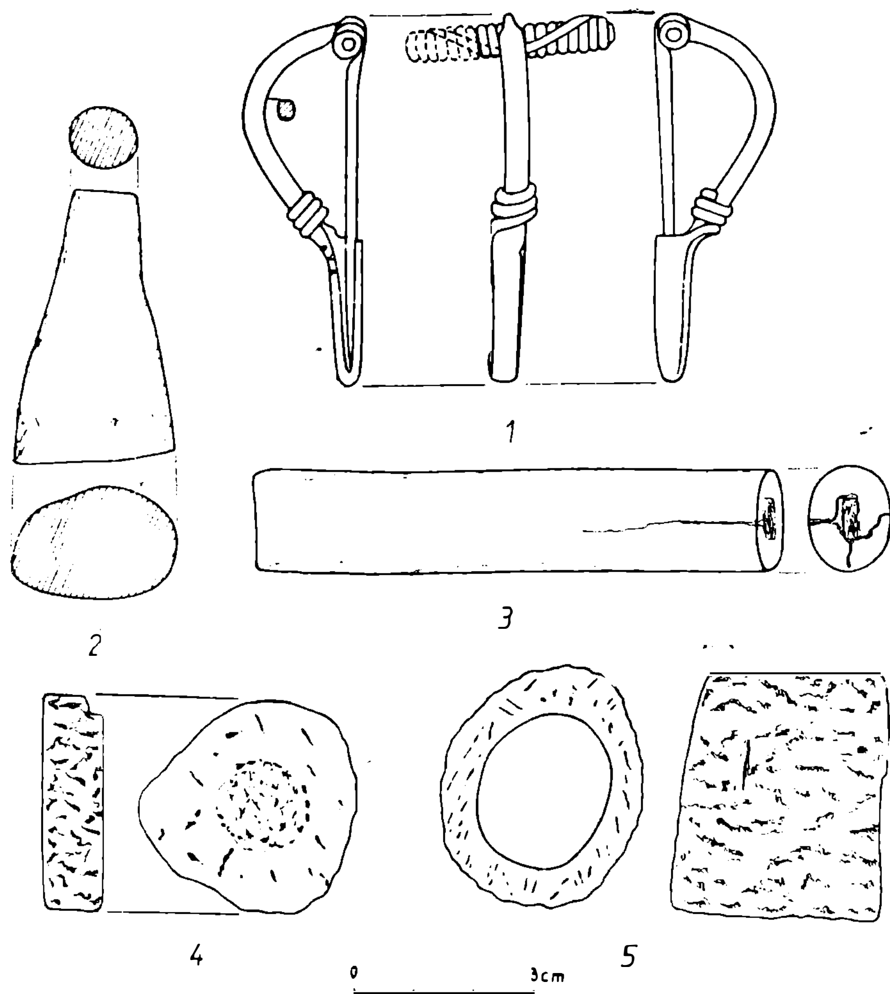

Fig. 10. — Bîrlad — Valea Seacă, Fibulă din gr. nr. 31 (1); obiecte din os din bordeiul-atelier nr. 18 (2-5).

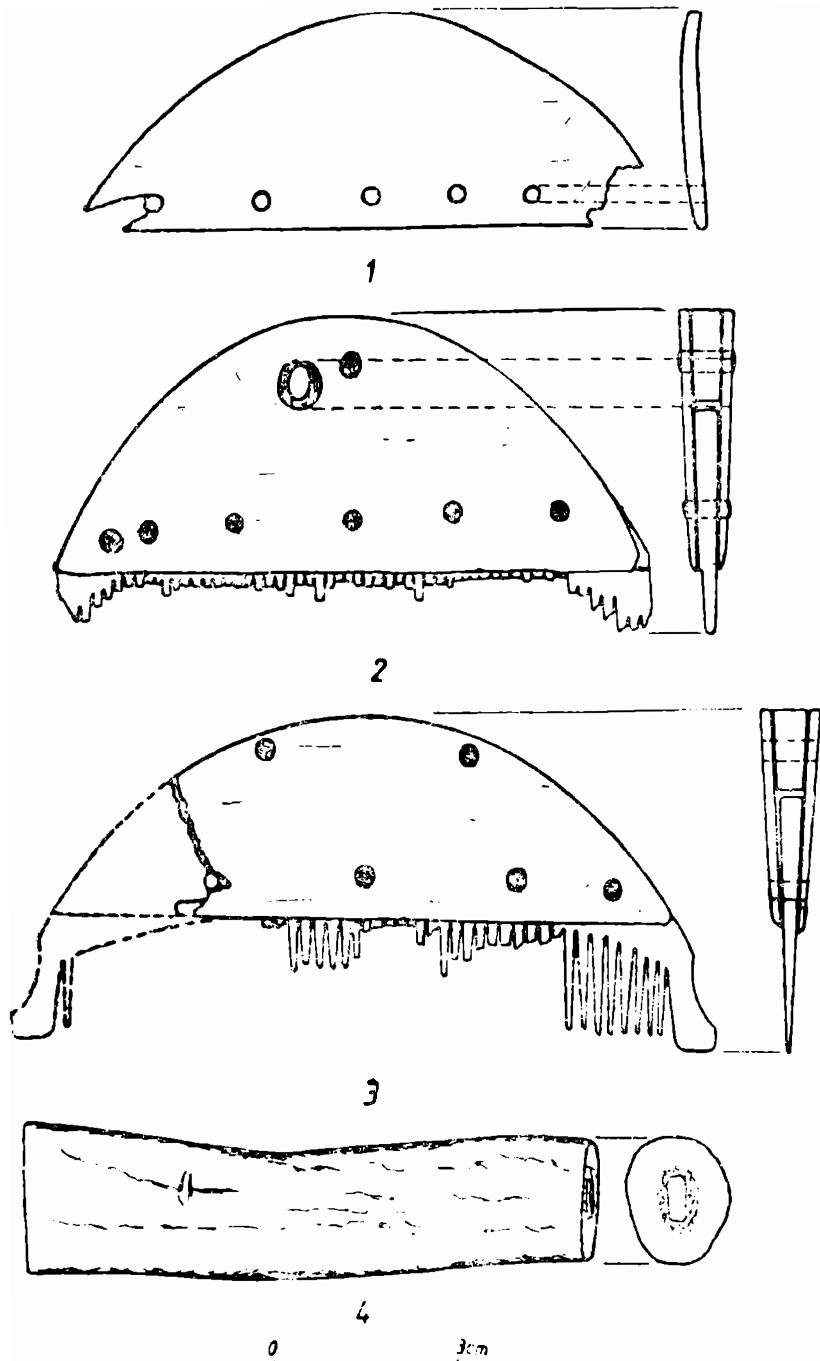

Fig. 11. — Bîrlad — Valea Seacă. Bordeiul-atelier nr. 18 ; obiecte în os de cerb ; placă semicirculară pentru mîner de pieptene (1) ; piepteni (2-3) ; mîner de cuțit (4).

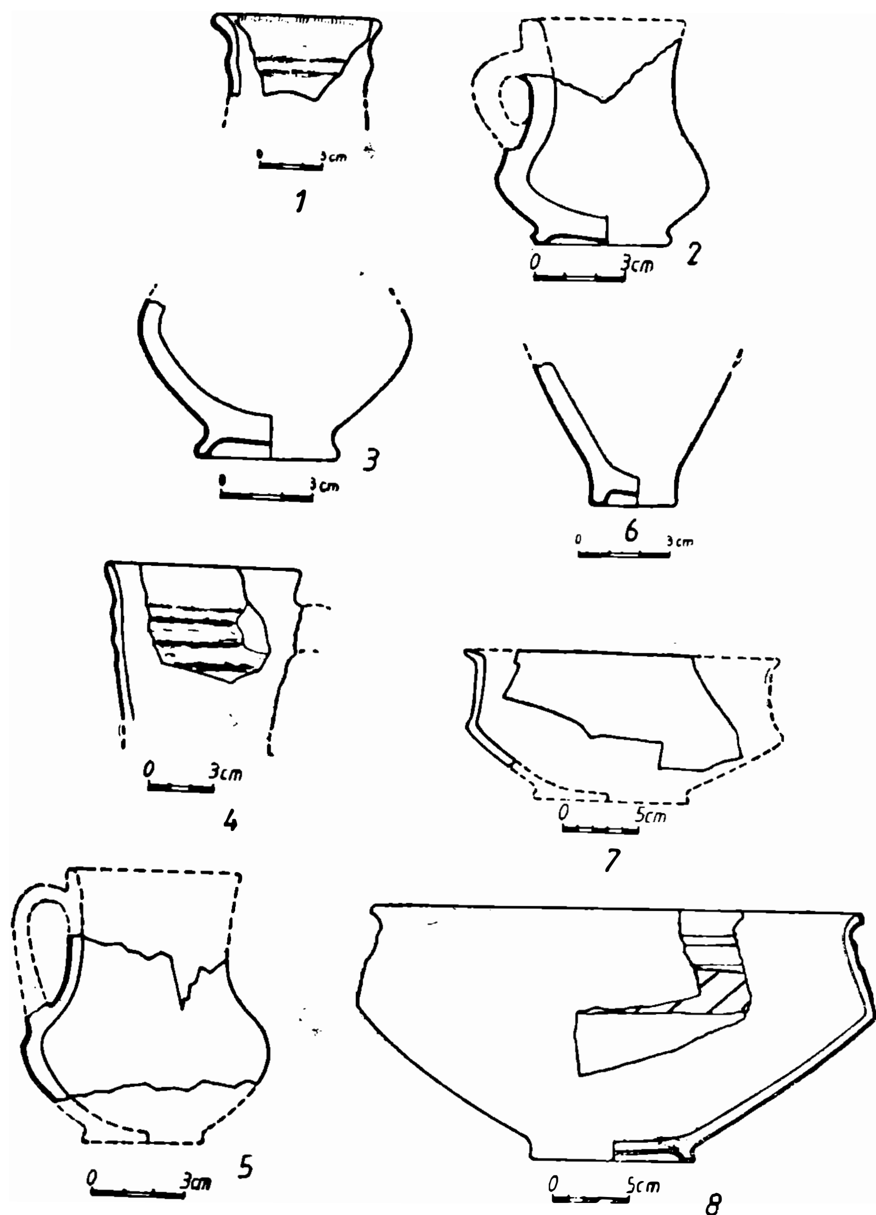

Fig. 12. — Fragmente de vase lucrate la roată : bordeiul-atelier nr. 18 (1-6, 8) ; loc. nr. 18 (7).

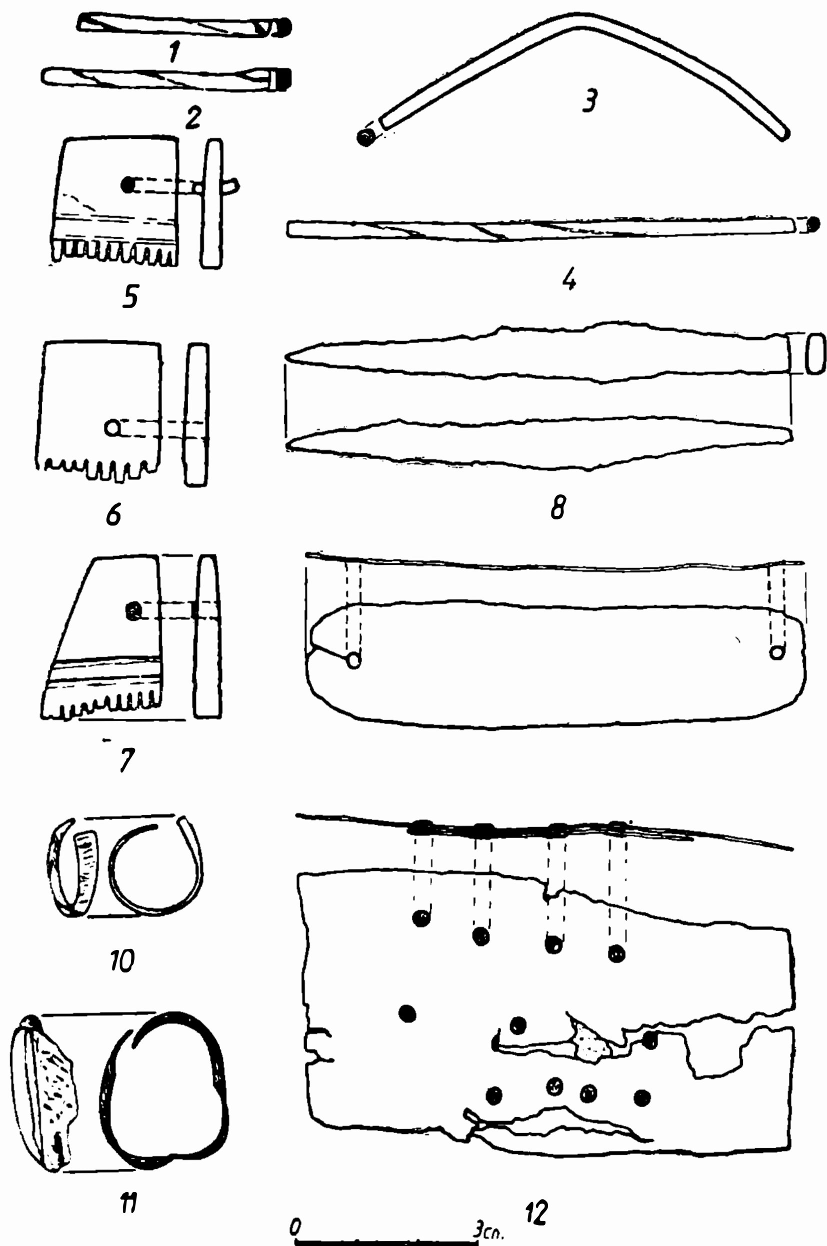

Fig. 13. — Bîrlad — Valea Seacă. Bordeiul-atelier nr. 18 : sîrmă pentru nituri (1-4); fîșii de tablă pentru sîrmă (10-11) ; plăci de os rebut (5-7) ; dorn de fier (8) ; tablă de bronz (9-12).

Fig. 14. — Bîrlad — Valea Seacă. Creuzete : groapa nr. 31 (1) ; bordeiul-atelier nr. 18 (2).